

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОЖАНРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
АНГЛОМОВНОЇ ПРОТЕСТАНТСЬКОЇ ПРОПОВІДІ

У статті розглянуто специфіку мовленнєвожанрової організації англомовної протестантської проповіді. Встановлено паспорт мовленнєвого жанру англомовної протестантської проповіді, відповідно до якого англомовна протестантська проповідь є імперативним, односпрямованим, неконфліктним мовленнєвим жанром протестантського дискурсу, реактивної подійної та ініціативної комунікативної спрямованості, у якому домінують непрямі засоби здійснення релігійномотивованого впливу на адресата.

Ключові слова: мовленнєвий жанр, паспорт мовленнєвого жанру, комунікативна мета, концепція адресата, концепція адресанта, комунікативний смисл, тональність.

В статье рассматривается специфика речевых жанров организации англоязычной протестантской проповеди. Согласно с паспортом речевого жанра, англоязычная протестантская проповедь – императивный, однонаправленный, неконфликтный речевой жанр протестантского дискурса, реактивной событийной и инициативной коммуникативной направленности, в котором доминируют непрямые средства реализации религиозномотивированного влияния на адресата.

Ключевые слова: речевой жанр, паспорт речевого жанра, коммуникативная цель, концепция адресата, концепция адресанта, коммуникативный смысл, тональность.

The article focuses on the features of the speech genre organization of English protestant sermons. According to the determined speech genre passport English protestant sermon is viewed as imperative, unidirectional, non-contentious genre of protestant discourse, with reactive eventive and initiative communicative focus, where indirect language means of religious influence prevail.

Key words: speech genre, speech genre passport, communicative aim, addressee, addressor, communicative point, tonality

Сучасна комунікативна лінгвістика опирається на поняття жанру як базової дослідницької одиниці комунікації, яка об'єднує за певними параметрами різноманітні мовленнєві акти та формує дискурси [1: 159; 2: 13]. Фундаментальним мовленнєвим жанром релігійної комунікації більшість дослідників вважають проповідь [3; 4; 5; 6]. „З початком проповіді вчення починає жити у свідомості людей. Якщо слово Бога, почуте пророком, - це містичний перший поштовх у зародженні релігії, то проповідь, у якій пророк (наставник) доносить Боже Слово людям, - це другий поштовх, і до того не містичний, а такий, який цілком можна спостерігати” [3: 205]. Проповідь є невід'ємною частиною християнського богослужіння, а в протестантській англіканській конфесії – її центральним моментом. **Об'єктом дослідження** у цій статті є мовленнєвий жанр англомовної протестантської проповіді. **Предметом дослідження** є особливості структурної та комунікативної організації мовленнєвого жанру англомовної протестантської проповіді.

У вітчизняних та російських дослідженнях інтерес до вивчення проповіді як мовленнєвого жанру поживався у 90ті роки минулого століття. В цей час її почали розглядали в межах загальної риторики, історії, теології, філософії. Значний доробок становлять власне лінгвістичні дослідження православної проповіді, зосередженні здебільшого на висвітленні фонетичного та орфоепічного аспектів проповіді як онтологічного усного жанру [7; 8], лексико-синтаксичних особливостей з позиції семантики та функціональної стилістики [5; 6; 9] особливостей композиції та тематичного розгортання тексту проповіді [10; 11], прагматичного аспекту дискурсу сучасної літургійної проповіді [12], власне мовної специфіки проповіді разом з паралінгвістичним оформленням її як дискурсу [13]. На фоні значної кількості багатоаспектних лінгвістичних досліджень православної проповіді, англійська протестантська проповідь залишається малодослідженою. **Актуальність** дослідження запропонованого у статті визначається зростанням уваги сучасної комунікативно спрямованої лінгвістики до вивчення жанрів мовленнєвого спілкування та, з огляду на це, доцільністю вивчення особливостей жанрової організації англійської протестантської проповіді. З-поміж нечисленних праць, виконаних на матеріалі англійської проповіді, слід згадати дослідження Івойлової Н.Ю., у якому авторка розглядає сучасну англійську християнську проповідь з позиції теорії диктемної будови тексту, зосереджує увагу на таких аспектах тексту як композиція, діалогічність та імпресивність [4]. Дослідження Рудік І.В. присвячене фоностилістичному аналізу усної англійської проповіді [14]. Найновіші дослідження англійської проповіді, як правило, стосуються розгляду прагматичної функції просодії [15; 16].

Мета статті проаналізувати специфіку мовленнєвожанрової організації англійської протестантської проповіді. Сучасна англійська протестантська проповідь є специфічним жанром протестантського дискурсу та характеризується низкою диференційних та інтегральних жанрових ознак, комунікативну природу яких можна визначити звертаючись до розгляду паспорту мовленнєвого жанру, запропонованого у працях Т. Шмельової [17]. Дослідниця вважає, що „мовленнєвий жанр визначається тим, хто, кому, для чого, про що і як говорить, враховуючи, що було і що потім буде у спілкуванні” [17: 63]. Відповідно, паспорт мовленнєвого жанру передбачає аналіз таких параметрів як комунікативна мета, концепція адресанта, концепція адресата, подійний зміст, комунікативне минуле, комунікативне майбутнє, параметр мовного втілення. Т.Багдарясан, Ф. Бачевич розширюють межі паспорту мовленнєвого жанру, доповнюючи його такими комунікативними параметрами як комунікативний зміст, тональність, специфіка каналів комунікації [18; 19].

За комунікативною метою англійська протестантська проповідь належить до імперативних мовленнєвих жанрів. Етимологічні асоціації, виведені Прохватиловою О.А., вказують на потенціал впливу проповіді як імпаکتу, як комунікативного інструменту, який застосовується в певних цілях, основна з яких введення в свідомість і переконання людей у християнських ідеях: „слово *проповідь* (перекл. гр. – об’явлення, наказ, об’явлена нагорода або ціна за щось) отримало значення *проповідь* - *повчання* доволі пізніше в новозавітних текстах. Духовне, мовби, виросло з матеріального: зроби і отримаєш нагороду за зроблене” [8: 123]. Проповідь відповідає самій природі релігії, якщо розуміти її не лише як світогляд, що ґрунтується на вірі в існування Бога, але і як систему уявлень, практик та цінностей, як історичний та соціальний феномен. Текст проповіді,

Її мова викликає інтерес як зразок, інваріант мовлення впливу, який опирається на довгу історичну традицію, як свідчення збереження історико-культурних основ самого буття і його мовленнєвого втілення [10: 4]. З лінгвістичної точки зору проповідь це монолог, який містить повчання, настанови, роз'яснення основ віри і який виголошується священиком під час служби з метою релігійно-мотивованого впливу на адресата. Завдання проповідника – розкриваючи та доносячи до віруючих положення та основні істини християнської віри, допомагаючи глибше проникнути в смисл Святого Письма, спонукати слухачів узгодити своє життя з християнським вченням. При цьому проповідник орієнтується на певні норми та цінності встановлені релігійним віровченням, з якими експліцитно або імпліцитно пов'язане те, до чого спонукає проповідь.

Адресант англомовної протестантської проповіді – проповідник протестантської церкви, є людиною зацікавленою, віддає перевагу дружньому, партнерському спілкуванню, свідченням чого є використання метафори рівних родинних відносин при звертанні до парафіян – *brothers and sisters*:

"Dear brothers and sisters, I greet you in the name of the risen Jesus and I pray that my words and the thoughts of all our hearts will be acceptable in the sight of our God and Father." [23].

У проповіді адресант – це наставник, вчитель, який роз'яснює Святе Письмо віруючим та закликає виконувати його. Цей образ зберігається до кінця проповіді, але зливається з образами слухачів та створює особливу сакральну атмосферу таємничості, містичності [6]. Асиметричність статусних відносин між проповідником та паствою проявляється у більш високому становищі проповідника. Ставлення мирянина до пастора є шанобливим як до носія благодаті, яку він отримав в тайні священства. Адресант проповіді виступає як „трансагент” між Богом та людьми, що є носієм вищого знання, мудрості, з одного боку, наданої Всевишнім, а з другого боку, досвіду, накопиченого людським соціумом протягом тисячоліть [20: 70]. Він має беззаперечний авторитет, тому його настанови, вказівки сприймаються та виконуються беззаперечно і не піддаються сумніву. Проповідник перебуває в комунікативній позиції Дорослого, яка орієнтована на норми логіки, загальнолюдські, суспільні норми та норми протестантської доктрини.

В останні десятиліття значно змінився соціальний характер проповідника англіканської церкви. Якщо раніше проповідником був чоловік певного віку, який мав священничий сан та спеціальну освіту, сьогодні проповідницький склад характеризується національно-культурними, віковими, соціальними, статевими відмінностями. У 1994 році англіканська церква Великобританії вперше приймає кілька жінок у сан священика. Зміна соціального складу проповідників веде за собою світоглядні зміни і не може не відобразитися на змісті та стилі проповідей. Кіллінджер Дж. зазначає, що жінки-проповідниці приділяють більше уваги психологічним та емоційним проблемам людини у світі, питанням сім'ї, в цей час як чоловіки-проповідники розглядають більш традиційні біблійні та богословські теми [21: 6].

Проповідь інтенціонально спрямована на адресата. Характерною рисою концепції адресата проповіді є колективність/ масовість адресата. Адресатом англомовної протестантської проповіді є специфічна, особлива соціально-психологічна група віруючих людей, об'єднана в межах протестантської релігії. Івойлова Н.Ю. виділяє такі ознаки, які об'єднують адресатів проповіді: 1) належать до однієї конфесії, єдність релігійної

віри; 2) спільний або такий, що пересікається мовний код спілкування; 3) спільний район проживання; 4) приблизно однаковий об'єм фонових та специфічних релігійних знань; 5) внутрішня готовність до отримання релігійної інформації [4: 24]. Разом з тим аудиторія проповіді характеризується відмінностями у віці, рівні освіченості, соціальному статусі, у професійному плані, інтересах. Врахування цього чинника – один з ключових моментів, що визначають успіх проповіді. Наприклад, у середньовічних підручниках з гомілетики виділено до 120 видів аудиторії проповідника: від королівського двора до соціальних блудниць; практикувалося звернення до певних груп прочан: молодих, зрілих за віком, старших, чоловіків, жінок, бідних, заможних тощо [22: IX].

Характерною особливістю проповіді як жанру релігійного дискурсу є подвійна адресованість [4: 230]. Крім прямого адресата – пастви, проповідь спрямована до нададресата – Бога, що відображено у мові проповіді. Звернення до Бога представлені у вигляді висловлень подяки, прохання, або ж короткої молитви, переважно, на початку або в кінці тексту проповіді. Наприклад:

“Glory be to the Father, and to the Son: and to the Holy Ghost; as it was in the beginning, is now, and ever shall be: world without end. Amen” [24]; *Thank God that Thomas asked his questions, and fixed his faith with detail and care. Thank God that we have the opportunity to believe with him. And thanks be to God that Christ is risen from the dead, the first fruits of those who sleep.*[25].

Подійний зміст англійської протестантської проповіді відображає описані біблійні події. Нерідко у проповіді змальовані актуальні для всього суспільства світські події. Разом з тим, подійний зміст проповіді характеризується віднесеністю до особистісної сфери як адресанта (події з минулого досвіду пастора, його знайомих, у яких віра у Бога відіграла вирішальну роль), так і адресата (звичай, прогнозування подій, що можуть мати місце у майбутньому). Самі події, як правило, є численними або кількісно невизначеними, але пов'язані між собою та сприймаються в цілому.

З позиції комунікативного минулого та комунікативного майбутнього проповідь постає як реактивний мовленнєвий жанр, скерований на роз'яснення та оцінку минулих дій, вчинків, думок, який має вихід у майбутнє. Наприклад: *In this morning's reading from the Acts of the Apostles, we heard a story that was very like the story of Pentecost. The Apostles are gathered together and suddenly the place where they are is shaken by the coming of the Holy Spirit. The Spirit renews in them their vision and their courage – they speak the word of God with boldness. This story reminds us that when the Holy Spirit comes, the Holy Spirit gives us the power to speak in a way that changes the world we live in; to speak with such boldness that lives are changed* [26].

Параметр мовного втілення. На лексичному рівні для проповіді характерним є використання церковно-релігійної лексики разом з нейтральною та розмовною лексикою. На граматичному рівні спостерігаємо широке вживання займенників першої особи множини (we, us, our); модальних конструкцій; переважання складних речень; значну кількість речень з однорідними членами, вставними та вставленими конструкціями, цитуванням, інверсією. В результаті проведеного лінгвопрагматичного аналізу встановлено, що залежно від способів мовного вираження, для англійських протестантських проповідей характерними є непрямі засоби спонування. Ключові компоненти проповіді імплікуються, постають в завульованому вигляді у формі метафори, алегорії, алюзії тощо.

Суб'єктивна точка зору нерідко виражена у вигляді загального світоглядного судження (прислів'я, приказки, афоризму). Проповідь перенасичена оцінною лексикою, фразеологізмами, тропами, які завдяки своїй образності створюють наочність опису та пробуджують емоції, прецидентними текстами тощо. Це свідчить про прагнення здійснити прихований вплив на адресата та застосування маніпулятивної стратегії.

Комунікативний смисл англомовної протестантської проповіді – це інформаційний компонент спілкування, який формується як сумарна семантична, синтаксична та прагматична домінанта комунікативної стратегії маніпулювання в межах мовленнєвого жанру англомовної протестантської проповіді із застосуванням вербальних та невербальних засобів. Тобто, проповідник намагається приховано вплинути на паству, змінити поведінку, світогляд пастви, таким чином щоб вони відповідали нормам протестантського віровчення.

Тональність мовленнєвого жанру англомовної протестантської проповіді – це інтенційно-вольова і змістовно-інформативна організація мовного матеріалу [19: 31], за допомогою якої пастор формує повідомлення проповіді та здійснює релігійно-мотивований вплив на паству. Англомовні протестантські проповіді характеризуються величною, емоційно-піднесеною, широкою тональністю.

Специфіка каналів комунікації. Засобом, за допомогою якого надсилається англомовна протестантська проповідь, є вокальний та (або) візуальний канал комунікації – проповідь реалізується в усній формі безпосередньо в храмі або в усній та (або) писемній формі опосередковано через засоби масової інформації.

Отже, відповідно до паспорту мовленнєвого жанру, англомовну протестантську проповідь можна визначити як імперативний, односпрямований, неконфліктний мовленнєвий жанр у межах протестантського спілкування, реактивної подійної, але ініціативної комунікативної спрямованості, у якому домінують непрямі способи мовного втілення інтенції прихованого релігійномотивованого впливу на адресата.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник / Ф. С. Бацевич. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2004. – 344 с.
2. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики : Монографія / Ф. С. Бацевич. – Львів : ПАІС, 2010. – 336 с.
3. Мечковская Н.Б. Язык и религия. Лекции по филологии и истории религии / Н.Б. Мечковская. – М. : Агентство “ФАИР”, 1998. – 352с.
4. Ивойлова Н. Ю. Строй текста современной христианской проповеди (На материале английского языка) : диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук : 10.02.04 / Ивойлова Надежда Юрьевна. – Ярославль, 2003. – 199 с.
5. Крылова О.А. Коммуникативная стратегия автора православной проповеди в современном церковно-религиозном дискурсе / О.А. Крылова, Г.А. Савин // Филологические науки. – 2008. – С. 53-59.
6. Расторгуева М.Б. Речевой жанр церковно-религиозной проповеди : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01. «Русский язык» / М.Б. Расторгуева. – Воронеж , 2005. – 26 с.

7. Прохватилова О.А. Православная проповедь и молитва как феномен современной звучащей речи [Электронный ресурс] / О. А. Прохватилова. – Волгоград : Волгогр. гос. ун-т, 1999. – 362 с. – Режим доступа до кн. : <http://www.portal-slovo.ru/philology/37453.php>.

8. Прохватилова О.А. Речевая организация звучащей православной проповеди и молитвы : дис. ... доктора филол. наук : 10.02.01. / Прохватилова Ольга Александровна. – Волгоград, 2000. – 498 с.

9. Моллаева А.А. Лексико-синтаксическое своеобразие православной проповеди XVIII века : дис. ... канд. филол. наук 10.02.01. «Русский язык» / Моллаева Асиль Анваровна. - Махачкала, 2004. – 249 с.

10. Кузьмина К.А. Структурные и языковые особенности проповеди как речевого жанра: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : 10.02.02. «Русский язык» / К.А. Кузьмина. – СПб., 2006. – 22 с.

11. Ицкович Т. В. Православная проповедь как тип текста: автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. филол. наук : 10.02.01. / Ицкович Татьяна Викторовна. – Екатеринбург, 2007. – 24 с.

12. Набиева В.М. Прагматический аспект дискурса современной литургической проповеди : дисс.... канд. филол. наук. : 10.02.01. «Русский язык» / В.М. Набиева. – М., 1996. – 200 с.

13. Кот С. О. Дискурсивний аналіз проповіді як морально-духовного жанру словесності (на матеріалі православної Різдвяної проповіді): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.02 «Російська мова» / С.О. Кот. – К., 2006. – 20 с.

14. Рудік І.В. Англомовна проповідь як специфічний вид мовленнєвого акту (фоностилістичне дослідження) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 „Германські мови” / І.В. Рудік. – Одеса, 2005. – 19 с.

15. Ушаков В. В. Реализация прагматической функции просодии в английских проповедях : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04. «Германские языки» / В. В. Ушаков. – М., 2009. - 16 с.

16. Крымская Е.В. Просодические средства реализации воздействующей функции в жанре проповеди (на основе американского варианта английского языка) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : 10.02.04 «Германские языки» / Е.В. Крымская. – М., 2009. – 24 с.

17. Шмелева Т.В. Речевой жанр: опыт общелингвистического осмысления / Т.В. Шмелева // Collegium. — Киев : УИМО, 1995. – №.1– 2. – С. 57 – 71.

18. Багдарасян Т. О. Тональность как компонент модели речевого жанра (на материале речевого жанра «угроза») / Т.О. Багдарасян // Жанры речи : Сб. науч. статей. – Саратов : Изд-во Сарат. ун-та, 2002. – Вып. 3. – С. 240 – 245.

19. Мовленнєві жанри в міжкультурній комунікації : монографія / авт. кол. : Р. Помірко, Ф. Бацевич, А. Паславська та ін. – Львів : ПАІС, 2010. – 280 с.

20. Карасик В.И. Религиозный дискурс / В.И. Карасик // Языковая личность: проблемы лингвокультурологии и функциональной семантики : сб. науч. тр. – Волгоград : Перемена, 1999. – С. 5 – 19.

21. Killinger J. Fundamentals of Preaching / J. Killinger. – Minneapolis : Fortress Press, 1996. – 24 p.

22. Brearley M. Foreword / M. Brearley. // The Fifth Times Book of Best Sermons. - London, New York : Cassell, 1999. – P. vii-xvii.
23. <http://www.westminster-abbey.org/worship/sermons/2008/august/matins-psalm-88>.
24. <http://www.westminster-abbey.org/worship/sermons/2008/august/matins-psalm-67>
25. <http://www.archbishopofcanterbury.org/2396>
26. <http://www.archbishopofcanterbury.org/2396>

УДК 811.111.161

Тішечкіна К.В.
(Миколаїв, Україна)

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ В УКРАЇНОМОВНИХ ТА АНГЛОМОВНИХ СЛОВНИКАХ

Стаття присвячена дослідженню сільськогосподарської термінології. Розглянуто поняття «термін» та проаналізовано лексико-семантичні особливості деяких термінів аграрної галузі за допомогою словників української та англійської мов.

Ключові слова: термін, термінологія, сільське господарство, словник.

Статья посвящена изучению сельскохозяйственной терминологии. Рассмотрено понятие «термин» и проанализированы лексико-семантические особенности некоторых терминов аграрной отрасли с помощью словарей украинского и английского языков.

Ключевые слова: термин, терминология, сельское хозяйство, словарь.

The article deals with some agriculture terminology. Concept “term” is considered. Lexical peculiarities of some agrarian terms are analysed with the use of Ukrainian and English dictionaries.

Key words: term, terminology, agriculture, dictionary.

Вивчаючи будь-яку сучасну мову, не можна не враховувати той величезний вплив, який чинить на мову професійна термінологія.

Традиційно під терміном (від лат. Terminus – межа) розуміють слово або словосполучення, що позначає поняття якої-небудь спеціальної галузі знань або діяльності. Терміни – це одиниці природної або штучної мови (слова, словосполучення, сполучення слів і букв-символів, сполучення слів і цифр-символів), що володіють у результаті особливої свідомої колективної домовленості спеціальними термінологічними значеннями, досить точно і повно відображають основні, суттєві ознаки відповідних понять [1: 9].

У працях В. П. Даниленко термінологія розглядається як «...належність мови науки, як основна, найбільш значима та інформативна частина лексичної системи мови науки» [2: 171].

Дослідниця української термінології Л. О. Симоненко подає інше формулювання і вказує, що «...сукупність спеціальних найменувань різних галузей науки, техніки та

© Тішечкіна К.В., 2011